

17. Інтерв'ю з пані (далі – п.) Анною Майданською від 11.02.1994, Івано-Франківська обл., с. Опришівці. Інтерв'юер: Павликівська Н. // АПЦ. – П-1-1-359.
18. Інтерв'ю з п. Маргою Малкош від 04.11.1994, м. Івано-Франківськ. Інтерв'юер: Павликівська Н. // АПЦ. – П-1-1-426.
19. Інтерв'ю з сестрою (далі – с.) Марією (Іриною Дикою) від 04.08.1993, м. Львів. Інтерв'юер: Смолук С. // АПЦ. – П-1-1-154.
20. Інтерв'ю з с. Ангелиною (Анною Чайкою) від 14.09.1994, Львівська обл., с. Зимна Вода. Інтерв'юер: Купчик Л. // АПЦ. – П-1-1-409.
21. Інтерв'ю з с. Мокриною (Марією Шевчук) від 02.09.2000, Івано-Франківська обл., Калуський р-н, смт. Войнилів. Інтерв'юер: Павликівська Н. // АПЦ. – П-1-1-1139.
22. Лисенко О. До питання про становище церкви в Україні у період Другої світової війни / О. Лисенко // Український історичний журнал. – 1995. – № 3. – С. 73–81.
23. Ліквідація УГКЦ (1939–1946). Документи радянських органів державної безпеки / Київський національний університет імені Тараса Шевченка ; Центр українознавства ; НАН України. Інститут історії України; Відділ по розробці архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ ; Державний архів служби безпеки України. – К. : ПП Сергійчук М. І., 2006. – Т. II. – 804 с.
24. Пашенко В. Греко-католики в Україні (від 40-х років XX століття до наших днів) / В. Пашенко. – Полтава : АСМІ, 2002. – 616 с.
25. Сергійчук В. Нескорена церква: подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу / В. Сергійчук. – К. : Дніпро, 2001. – 496 с.
26. Стоцький Я. Українська Греко-Католицька Церква і релігійне становище Тернопільщини (1946–1989 рр.) / Я. Стоцький. – Тернопіль : Підручники і посібники. – 432 с.
27. Шліхта Н. Церква тих, хто вижив. Радянська Україна, середина 1940-х–початок 1970-х рр. / Н. Шліхта. – Харків : Акта, 2011. – 468 с.

K. Budz

THE GREEK CATHOLIC LAITY IN THE FACE OF POST-WAR ABOLITION OF THE UGCC IN GALICIA

The article examines the attitude of the Ukrainian Greek Catholics towards the forceful “re-union” of their Church with the Russian Orthodox one in the post-war Galicia. The author particularly addresses the role of information accessibility and the position of the clergy in the believers’ decision-making in favour or against “re-union”.

Keywords: UGCC, ROC, “re-union”, believers.

Матеріал надійшов 26.02.2013.

УДК 947.084 (477):342

Бажан О. Г.

СПЕЦОПЕРАЦІЯ КДБ УРСР «БЛОК»: РОЗРОБКА, ХІД, НАСЛІДКИ

У статті на підставі архівних документів досліджено репресивно-каральну політику правлячого режиму проти інакодумства в Українській РСР в 1970–1980-х роках. Особливу увагу приділено специфіці технологічних методів і прийомів радянських спецслужб у боротьбі з опозиційним рухом.

Ключові слова: КДБ при РМ УРСР, інакодумство, дисидентський рух.

Комітет державної безпеки УРСР (КДБ УРСР) – союзно-республіканський орган державного управління у сфері забезпечення державної безпеки при Раді Міністрів Української РСР у другій половині 1950-х – 1980-тих роках –

основні зусилля численного апарату націлював на реалізацію таких завдань: «1. Збір розвідувальної інформації по головним країнам противника (державам, які входили до організації Північноатлантичного договору (НАТО) – авт.)

та основним закордонним антирадянським націоналістичним центром. 2. Припинення підричних дій іноземців по каналах в'їзду в Радянський Союз та під час перебування радянських громадян за кордоном. 3. Припинення підривної діяльності антирадянських елементів на території республіки» [28, арк. 112]. Через специфіку України і повноважень республіканського КДБ боротьба з інакодумцями у зазначений період превальювала над іншими напрямками діяльності радянських спецслужб на території УРСР.

У середині 1950-х років, незважаючи на реформаційні зміни в силових структурах, в СРСР, і в Україні зокрема, і далі діяв міцний та розгалужений апарат ідеологічної контррозвідки, який спирався на відповідну законодавчу й нормативну базу. Активізація національно-культурного життя в Україні, зародження політичної течії у шістдесятництві, яка головну увагу зосереджувала на вирішенні суспільно-політичних проблем, викликали незадоволення можновладців як у Москві, так і в Києві. Навіть більше, переслідування опозиції на тлі боротьби з «пережитками українського буржуазного націоналізму», ствердження ефемерного «зближення націй» вище політичне керівництво республіки і Комітет держбезпеки при РМ УРСР розглядали не лише як покарання інакомислячих, а й як своєрідний засіб впливу на суспільну свідомість. За період з 1954 року (рік створення Комітету держбезпеки при РМ УРСР – авт.) по першу половину 1964 року в Україні органи КДБ притягли до кримінальної відповідальності за так звану націоналістичну діяльність 793 особи. За вказане десятиліття співробітники КДБ викрили та ліквідували 77 націоналістичних організацій і груп із загальною кількістю учасників 601 особа [6, арк. 277]. Хвиля арештів, що прокотилася у Києві, Львові, Одесі, Івано-Франківську, Тернополі, Луцьку, Феодосії в серпні-вересні 1965 р., внаслідок яких у слідчих ізоляторах КДБ опинилися 24 найактивніші учасники українського національного руху (18 з яких згодом було засуджено до різних термінів покарань) була превентивною атакою правлячого режиму на розвиток інакомислення в Україні [5, арк. 254]. Статистика арештів «антирадянського елемента» в наступні роки виглядала таким чином: 1966 р. – 4 особи (всього 1966 року співробітники Комітету держбезпеки при РМ УРСР викрили 73 організацій і груп, до яких входило 450 осіб [4, арк. 153]); 1967 р. – 21; 1968 р. – 10 [8, арк. 284].

Кампанія з викоринення інакомислення як суспільного явища в республіці тривала і надалі. 1969 року органи держбезпеки викрили і припи-

нили організовану діяльність 76 угруповань у складі 335 учасників. За антирадянську діяльність до кримінальної відповідальності 1969 року притягли 55 осіб (всього у період з 1965 по 1969 роки за проведення антирадянської агітації та пропаганди на території УРСР органи КДБ притягли до кримінальної відповідальності 77 осіб, із яких 43 особи вчиняли протиправні дії одноосібно, 34 особи входили до 10 антирадянських груп). Крім того, за матеріалами органів КДБ, з працівників прокуратури і міліції було засуджено 208 осіб [8, арк. 21–22]. Тільки 1969 року органи КДБ республіки розшукали 245 авторів, які у 86 випадках розповсюдили 465 листівок і 383 анонімні листи [7, арк. 164].

До боротьби з дисидентами правлячий режим прагнув залучити громадськість. 1969 року, за матеріалами органів держбезпеки УРСР, було профілактовано 2697 осіб, з них 808 осіб – за участю трудових колективів [8, арк. 24]. Попри вражаючу статистику у боротьбі з дисидентським рухом (відомо, що за період з 1967 р. по червень 1971 р. КДБ УРСР «профілакувало» понад 6 тисяч громадян [34, арк. 76]), голова КДБ при РМ УРСР В. Нікітченко звертав увагу вищого політичного керівництва республіки на тенденцію зростання кількості осіб, які займаються виготовленням і розповсюдженням ворожих за змістом листівок та анонімних листів (з 406 осіб 1968 р. до 515 осіб 1969 р.) [7, арк. 162]. Непокоїла керівництво спецслужб і вікова категорія «незгодних» із соціалістичним ладом. Починаючи з 1966 року кількість осіб віком до 25 років, профілакованих органами держбезпеки, із року в рік збільшувалася: 1966 р. – 442 особи; 1967 р. – 461; 1968 р. – 581; 1969 р. – 684 [8, арк. 24].

Відомо, що у період підготовки та проведення XXIV з'їзду КПУ і XXIV з'їзду КПРС у січні-березні 1971 року органи КДБ УРСР припинили діяльність двох націоналістичних угруповань на території Івано-Франківської та Тернопільської областей, профілакували понад 100 осіб, які допускали антирадянські висловлювання, розшукали 86 осіб-розповсюджувачів 209 листівок і 91 анонімного документа, розкрили 15 злочинів руйнування радянських пам'ятників, притягли до кримінальної відповідальності за висловлювання погроз на адресу радянсько-партійного активу 19 осіб [27, арк. 7–12].

Незважаючи на рішучу протидію владних структур різноманітним формам інтелектуального опору, розповсюдження в республіці та поза її межами самвидавних позацензурних тво-

рів залишалося непідконтрольною ділянкою «фронту» для радянських спецслужб. Починаючи з середини червня 1970 року, КДБ при РМ УРСР регулярно інформував ЦК КПУ щодо поширення в республіці періодичного позацензурного часопису «Український вісник» і розшуку його видавців [14, арк. 2–5; 12, арк. 138–140; 298–376; 26, арк. 2–4]. На початку травня 1971 року органи держбезпеки володіли інформацією про наміри активних представників українського демократичного руху випускати, крім того, нелегальний літературно-художній альманах [27, арк. 328–329].

Масштаби виготовлення і розповсюдження самвидаву в республіці, налагодження українськими дисидентами відповідних каналів для нелегального переправлення позацензурних праць за кордон, а також встановлення ними регулярних зв'язків для отримання необхідної «антирадянської літератури» з зарубіжних країн зумовили появу розлогої (12 сторінок) доповідної записки 5 Управління КДБ при РМ УРСР від 25 травня 1971 року «Про особливості націоналістично та ідейно ворожих процесів в середовищі деякої частини інтелігенції та молоді республіки та про наміри по активізації контррозвідувальних заходів з метою припинення ворожої діяльності інспіраторів та натхненників цих процесів», розглянутої на засіданні колегії КДБ при РМ УРСР [3, арк. 128–139].

Занепокоєння компартійної верхівки сплеском суспільного інтересу до самвидаву відобразилося у постановках ЦК КППС (від 28 червня 1971 року) та ЦК Компартії України (від 27 липня 1971 року), які мали спільну назву «Про заходи по протидії нелегальному розповсюдженню антирадянських та інших політично шкідливих матеріалів» [29, арк. 68–73]. На виконання вказівок партійного ареапагу КДБ при РМ УРСР влітку 1971 року розпочав розробку спецоперації під кодовою назвою «Блок» – заходи для нейтралізації найактивніших пов'язаних між собою «націоналістичних елементів» в Українській РСР, причетних до нелегального розповсюдження «антирадянських та інших політично шкідливих матеріалів /так званий самвидав/» [29, арк. 68]. Характерно, що вже через кілька днів після схвалення постанови ЦК КПУ 9 серпня 1971 року органи держбезпеки УРСР порушили кримінальну справу № 42 за фактом виготовлення і поширення «Українського вісника».

Внаслідок проведених оперативних розшукових заходів у справі «Блок» у поле зору органів держбезпеки потрапило певне коло осіб з Києва, Львова, Одеси, інших населених пунктів

України [1, арк. 53]. Серед них: Іван Світличний, Іван Дзюба, Олесь Сергієнко, Іван Русин, В'ячеслав Чорновіл, Ніна Строкатова, Віктор Некрасов, Василь Романюк, Сергій Параджанов, Василь Стус, Леонід Селезенко, брати Горині, Стефанія Шабатура, Іван Гель, Зиновія Франко, Євген Сверстюк, Микола Плахотнюк, Ірина Калинець, Леонід Плющ, Борис Антоненко-Давидович. На основі здобутої інформації органам держбезпеки стало відомо, що фігуранти у справі «Блок» мають тривалі зв'язки з так званими демократами з Москви, причетними до випуску позацензурного альманаху «Хроніка поточних подій», діяльності «Ініціативної групи захисту громадянських прав у СРСР» та налагоджують контакти з окремими «єврейськими націоналістами» і «кримськотатарськими автономістами» з метою створення в СРСР масового опозиційного руху. У листопаді 1971 року Комітет держбезпеки при РМ СРСР в Москві провів робочу нараду за участю представників республіканських органів КДБ, на якій було схвалено план заходів для припинення «ворожої діяльності учасників так званого демократичного руху». Згідно з розробленим планом, КДБ при РМ УРСР отримав завдання вести документацію діяльності дисидентів з метою притягнення їх до кримінальної відповідальності та отримання доказових матеріалів на їх однодумців.

В останній декаді грудня 1971 року новий очільник українського КДБ Віталій Федорчук рапортував першому секретарю ЦК КПУ П. Шелесту про таке: «Органами КДБ республіки вжиті необхідні заходи по викриттю та припиненню ворожої діяльності так званих “демократів”. Виявлені в Україні їх однодумці взяті у перевірку, яка ведеться в плані глибокого оперативного проникнення в це середовище, своєчасного виявлення та недопущення їх контактів та спільних організованих дій з іншими антирадянськими та антигромадськими елементами» [9, арк. 69–76].

І все ж із масовими арештами Комітет держбезпеки не поспішав. У загальному сценарії бракувало важливої ланки, яка б дала змогу розкрити зв'язок «націоналістичного підпілля» в Україні з закордонними українськими центрами та організаціями.

У реалізації накреслених планів, сам того не знаючи, відповідну роль відіграв бельгійський студент Ярослав Добош, який за дорученням ЗЧ ОУН в Бельгії, Українського допомогового комітету, Спілки української молоді та редакції журналу «Авангард» намагався зібрати і

вивезти з СРСР окремі примірники українського самвидаву, зокрема фотокопії примірників «Українського вісника» [2, арк. 75–78].

Арешт Я. Добоша на початку січня 1972 року послужив точкою відліку в проведенні масштабної операції, спрямованої проти українського національного руху. До неї залучали республіканський та місцеві органи КДБ при Раді міністрів УРСР, обласні комітети Компартії України, які регулярно інформували один одного щодо роботи в цьому напрямі. Наприклад, бюро Львівського обкому КПУ, заслухавши на своєму засіданні 19 січня 1972 року повідомлення начальника УКДБ при Раді міністрів УРСР по Львівській області М. Полудня «Про оперативно-чекістські заходи, проведені 10–13 січня 1972 р. щодо заарештованих емісара закордонного націоналістичного центру ЗЧ ОУН, бельгійського громадянина Ярослава Добоша і громадян Львова та області, які займалися антирадянською агітацією та пропагандою», доручило профільним відділам забезпечити «дотримання необхідного громадського порядку і правильне реагування на проведені органами КДБ заходи» [32, арк. 1]. Від справи Я. Добоша органи державної безпеки отримали все або практично все, що планували. Йдеться і про задокументовані його контакти з Зиновією Франко, Стефанією Гулик, Леонідом Селезненком, Іваном Світличним, і «щиросердне каяття», і гучну прес-конференцію, проведену за дорученням ЦК КПУ України 2 червня 1972 року у Києві директором РАТАУ Віктором Горкуном, і докладні газетні публікації з претензійною назвою «Українські буржуазні націоналісти – найманці імперіалістичних розвідок» [36].

Повністю використавши Я. Добоша в політичних, ідеологічних і оперативних цілях, КДБ при Раді Міністрів зніціював Указ Президії Верховної Ради СРСР від 2 червня 1972 р. про його звільнення від кримінальної відповідальності і «видворення» за межі СРСР. Бельгійський підданий радянським спецслужбам уже не був потрібний. Відтоді головну увагу співробітників КДБ при РМ УРСР було сфокусовано на подальшому розгортанні слідчих дій щодо об'єктів справи «Блок», адже у січні 1972 року за ґратами опинилися близько 20 дисидентів: Іван Світличний, В'ячеслав Чорновіл, Євген Сверстюк, Василь Стус, Іван Гель, Ірина Калинець, Стефанія Шабатура, Василь Романюк, Данило Шумук, Леонід Плющ, Микола Плахотнюк, Зиновій Антонюк, Леонід Селезненко, Володимир Рокецький, Михайло Осадчий та ін. У зв'язку з цим на початку лютого 1972 року

КДБ при РМ УРСР розпочав роботу з виявлення свідків для майбутніх судових процесів у справі «Блок» [10, арк. 160–165] та «проробки зв'язків» заарештованих дисидентів.

Про реалізацію справи «Блок», як свідчать архівні документи, КДБ при РМ УРСР регулярно інформував ЦК КПУ. У лютому 1972 року, за нашими підрахунками, спецповідомлень КДБ при РМ УРСР до ЦК КПУ з інформацією про поведінку заарештованого В. Стуса, чергові арешти (М. Холодного, Ю. Шухевича-Березинського), реагування українських громадських організацій за кордоном на арешти фігурантів справи «Блок», оперативні заходи щодо дисидентів, які перебувають на волі (Є. Пронюк, Б. Ковгар, В. Некрасов, Р. Довгань) було підготовлено понад 30.

У квітні 1972 року спільними зусиллями КДБ при РМ УРСР та СТБ (спецслужбами Чехословаччини) було ліквідовано нелегальний канал переправлення на Захід об'єктами справи «Блок» матеріалів самвидаву. На території Словацької республіки взяли під варту Ганну Коцур, Павла Мурашка та Петра Гроцького, яким інкримінували вивезення з України окремих чисел «Українського вісника», творів Євгена Сверстюка, Ірини Калинець, Василя Стуса [11, спр. 4, арк. 143–144]. У травні 1972 року у слідчому ізоляторі КДБ опинилися фігуранти справи «Блок» лікар Семен Глузман і бібліотекар Надія Світлична.

У той самий час радянські спецслужби ініціювали профілактичні заходи антирадянських проявів серед студентів Київського політехнічного інституту, співробітників Інституту археології АН УРСР, Всесоюзного науково-дослідного та проектно-конструкторського інституту нафтохімічної та нафтопереробної промисловості, які підтримували стосунки з фігурантами справи «Блок» [13, арк. 166–169, 188–192; 15, арк. 136–143].

Репресії щодо фігурантів справи «Блок» тривали і надалі. З інформації ЦК Компартії України ЦК КРПС від 23 квітня 1973 року про ідеологічну роботу, а також з інших аналогічних документів вищого політичного керівництва та правоохоронних органів довідуємося про «здобутки» українських чекістів, які лише за ст. 62 (ч. 1) 1972 року кинули за ґрати близько 70 дисидентів. Серед них: письменники Василь Рубан і Василь Захарченко, науковці Євген Пронюк, Василь Лісовий, Анатолій Здоровий, друкарка Любов Середняк, студент Василь Овсієнко, медсестра Ірина Сенік, лікар Лідія Гук та інші. Крім того, впродовж 1972 року

співробітники органів КДБ скрупульозно накопичували нові компроматні матеріали на фігурантів справи «Блок»: письменників М. Руденка [13, арк. 152–153], О. Бердника [11, арк. 44–47], художника Б. Сороку [16, арк. 277–279], інженера-геодезиста І. Русина, пенсіонерку О. Мешко [6, арк. 366–377], організували низку «заходів стримування» стосовно сина відомого львівського історика Івана Крип'якевича – Романа [16, арк. 311–317].

Внести сум'яття в середовище учасників руху опору в Україні, на думку керівництва КДБ при РМ УРСР, мали публічні покаєння деяких фігурантів справи «Блок». Не витримав напору і зголосився дати «щиросердні» свідчення про свою «злочинну діяльність» Леонід Селезненко [16, арк. 318–320]. Зі сторінок газет переконували в своїй лояльності до радянської влади онука Великого Каменяра Зиновія Франко [10, арк. 367–370, 379–382; 14, арк. 239–242], самотній поет Микола Холодний [1, ф. 16, оп. 3 (1975 р.); 17, арк. 147–162, 202–204]. Усе це дало їм змогу unikнути тривалого ув'язнення у виправно-трудових таборах. Більше ніж рік протримався критик і літературознавець Іван Дзюба, заарештований 18 квітня 1972 року. Щоб зламати опір авторитетного українського дисидента, в хід пустили всі можливі засоби: від широкого засудження в засобах масової інформації до залякування родини. Не готовий до таких правил гри, І. Дзюба у жовтні 1972 р. звернувся до Президії Верховної Ради УРСР з проханням про помилування, визнавши всю свою колишню діяльність «політично шкідливою».

Одним із перших прохання І. Дзюби «підтримав» голова КДБ при РМ УРСР Віталій Федорчук, який у своєму листі до ЦК КПУ від 2 листопада 1973 р. цинічно заявляв, що «... помилування Дзюби Президією Верховної Ради УРСР, його особистий виступ в пресі з засудженням своєї антирадянської діяльності і викриття антирадянської сутності українського націоналізму, відмова від колишніх своїх поглядів, серйозно скомпрометують його перед зарубіжними центрами ОУН і націоналістичними елементами в республіці, поставлять Дзюбу в стан ізоляції і недовір'я зі сторони націоналістичних елементів, що буде сприяти остаточному його ідейному роззброєнню, перевихованню і відриву від націоналістичного середовища» [33, арк. 60].

На початку 1973 року у справі «Блок» відбулися чергові арешти. Взимку за ґратами опинився письменник Василь Захарченко, який входив до кола зв'язків об'єктів справи «Блок»,

та робітник Кременчуцького автомобільного заводу Григорій Маковійчук (йому інкримінували поширення листівок на захист заарештованих представників руху опору) [18, арк. 136–138]. У лютому 1973 року «профілактичної проробки» за зв'язки з фігурантами справи «Блок» зазнав один із ініціаторів «Листа 139» (протестне звернення української громадськості з засудженням політичних репресій в Україні у 1965–1967 роках) київський математик Михайло Білецький [18, арк. 247–249]. За звинуваченням у проведенні антирадянської агітації і пропаганди (ст. 62 ч. I КК УРСР) у формі розповсюдження літератури самвидаву 5 березня 1973 року у слідчому ізоляторі КДБ опинився вчитель Василь Овсієнко [18, арк. 277–278]. Влітку 1973 року зазнали репресій журналіст Валерій Марченко [21, арк. 249–266], інженер Василь Лобко [16, арк. 90–93], профілактичні засоби впливу радянських спецслужб відчули на собі перекладач Г. Кочур [20, арк. 245–248], письменник О. Бердник [21, арк. 357–370], учитель І. Коваленко [19, арк. 172–175], у засобах масової інформації цькували політв'язня сталінських часів Бориса Антоненка-Давидовича [20, арк. 257–262]. Одночасно з виявленням нових підозрюваних у антирадянській діяльності співробітники Комітету держбезпеки здійснювали оперативне стеження за поведінкою об'єктів справи «Блок» у Дубравному і Скальниському спеціальних виправно-трудових таборах [20, арк. 79–86].

Після доведення до суду кримінальних справ І. Світличного, Є. Пронюка, В. Лісового, В. Овсієнка, В. Марченка впродовж 1974–1975 років у контексті справи «Блок» радянські спецслужби вивчали контакти: І. Дзюби з О. Мешко; М. Руденка та О. Бердника з академіком О. Сахаровим; відстежували поведінку З. Франко, Н. Вірченко, К. Сторчака, М. Коцюбинської, Г. Бадзьо, М. Брайчевського, подружжя Є. та В. Чередниченків, Б. Антоненка-Давидовича [22, арк. 78–80, 93–94; 23, арк. 134–136, 201–204, 283–289; 24, арк. 333–336; 25, арк. 205–208, 291–293]. У цей період зазнали арешту фігуранти справи «Блок» О. Попович [29, арк. 33–35], Б. Уніат [30, арк. 147–149].

Нове оперативне розгортання справа «Блок» отримала у липні 1976 року, коли колегія КДБ при РМ УРСР заслухала питання «Про стан розробки об'єктів справи “Блок” та заходи по її поліпшенню» і рекомендувала своїм обласним управлінням активізувати зусилля з нейтралізації націоналістичних елементів [37]. Як свідчить колишній помічник першого секретаря

ЦК КПУ В. Щербицького Віталій Врублевський, особливе зацікавлення в подальшій реалізації справи «Блок» виявляв голова КДБ при Раді Міністрів УРСР Віталій Федорчук, який завдяки цьому 1977 року «заробив» найвищу державну нагороду СРСР – орден Леніна [35]. Керівник української спецслужби виступив з ініціативою завдати превентивного удару по організаторах і учасниках гельсінського руху. 1977 р. було заарештовано членів-засновників УГГ: М. Руденка, О. Тихого, Л. Лук'яненка, М. Мариновича, М. Матусевича. 1979 рік вивірив із лав УГГ О. Бердника, П. і В. Січків, Ю. Литвина, В. Овсієнка, Й. Зісельса. Через рік суворі вироби отримали О. Гейко-Матусе-

вич, М. Горбаль, В. Калиниченко, П. Розумний. Судовий розгляд справ О. Мешко, В. Стуса, І. Кандиби, Я. Лесіва, І. Сокульського відбувся 1981 року.

Таким чином, в 1971 – на початку 1980-х років в УРСР було проведено чітко сплановану кампанію, спрямовану проти учасників опозиційного руху. Спецоперація КДБ УРСР тривала п'ятнадцять років (останні її документи датовані 1986 роком), однак жодні довготривалі переслідування не звели нанівець український національний рух, який і в часи «горбачовської перебудови» залишався основною силою, навколо якої гуртувалося все здорове і прогресивне в українському соціумі.

Список літератури

1. Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБ України). – Спр. 67826-ФП. – Т. 3.
2. ГДА СБ України. – Спр. П-11547. – Т. 1.
3. ГДА СБ України. – Ф. 9. – Спр. 336.
4. ГДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 1 (1971). – Спр. 10.
5. ГДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 1 (1972). – Спр. 9.
6. ГДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 3 (1967). – Спр. 2.
7. ГДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 3 (1974). – Спр. 2.
8. ГДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 3 (1974). – Спр. 5.
9. ГДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 3 (1975). – Спр. 1.
10. ГДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 3 (1975). – Спр. 2.
11. ГДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 3 (1975). – Спр. 4.
12. ГДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 3 (1975). – Спр. 5.
13. ГДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 3 (1975). – Спр. 6.
14. ГДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 3 (1975). – Спр. 7.
15. ГДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 3 (1975). – Спр. 8.
16. ГДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 3 (1975). – Спр. 9.
17. ГДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 3 (1976). – Спр. 1.
18. ГДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 3 (1976). – Спр. 2.
19. ГДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 3 (1976). – Спр. 5.
20. ГДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 3 (1976). – Спр. 8.
21. ГДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 4 (1977). – Спр. 1.
22. ГДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 4 (1977). – Спр. 6.
23. ГДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 4 (1977). – Спр. 9.
24. ГДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 4 (1977). – Спр. 10.
25. ГДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 4 (1977). – Спр. 11.
26. ГДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 5 (1974). – Спр. 2.
27. ГДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 5 (1974). – Спр. 5.
28. ГДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 5-А. – Т. 1.
29. ГДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 7 (1985). – Спр. 5.
30. ГДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 7 (1985). – Спр. 9.
31. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). – Ф. 1. – Оп. 10. – Спр. 1024.
32. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 10. – Спр. 1475.
33. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 17. – Спр. 216.
34. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 25. – Спр. 546.
35. Врублевский В. Владимир Щербицкий: правда и вымыслы. Записки помощника / В. Врублевский. – К. : Довіра, 1993. – 252 с.
36. Радянська Україна. – 1972. – 3 червня.
37. Скільки тайників було? // За вільну Україну. – 1992. – 15 лютого.

O. Bazhan

SPECIAL OPERATION KGB USSR “BLOCK”: DEVELOPMENT, PROGRESS, IMPACT

Basing on archival research, this article discusses repressive-penal policy of governing regime against non-conformism in Ukrainian SSR during 1970–1980. Particular attention is devoted to specific technological methods of Soviet secret service in its struggle with the opposition movement.

Keywords: Committee of State Security under Council of Ministers of USSR, nonconformity, dissident movement.

Матеріал надійшов 20.02.2013.